

**Užitečný přehled ruské literatury 20. století, část druhá:
tečky, vykřičníky a otazníky**

Zahrádka, M. – Sováková, J.: Literaturnyje tečenija i ličnosti russkoj literatury XX veka. II časť. Západočeská univerzita, Plzeň 2000, 110 s.

Po prvním dílu (viz naši recenzi *Vyvážený kompromis. Sováková, J., Zahrádka, M.: Literaturnyje tečenija i ličnosti russkoj literatury XX veka, 1890–1954. Západočeská univerzita, Plzeň 2000, 74 s. Opera Slavica 2001, č. 1, s. 64–65*) přichází nyní autorská dvojice Zahrádka – Sováková s druhým dílem přehledu ruské literatury 20. století. Její metodika je zjevná: vývojově pojatá stať a pak autorské portréty. Na počátku stojí období 1930–1955 uvedené zevrubnou statí. Je to výklad takřkajíc „zevnitř“, který popisuje spíše ideologické podmínky literárního vývoje v SSSR. M. Zahrádka zde úspěšně využil své koncepce tzv. úzké normy socialistického realismu, jak ji vylíčil v knížce *Jak vznikala úzká norma socialistického realismu a jak s ní ruská literatura bojovala* (Olomouc 1992). Již tam a nyní tu nebylo zcela zjevné, zda a jakproti úzké normě stojí norma „široká“ a zda spisovatelé bojovali za širokou normu a proti úzké, nebo spíše využívali liberálnějších a otevřenějších koncepcí (Lunačarskij, Bucharin, u nás je nepřekonaná koncepce Věclavkova) k tomu, aby mohli psát alespoň trochu tak, jak sami chtěli. Nicméně – na rozdíl od mnohých – se domnívám, že socialistický realismus není umělá a jakoby vykonstruovaná koncepce, že vyrůstal z literární reality a že do dějin literatury obecně a ruské zvláště přirozeně patří, byť jinak, než se druhdy myslelo. Sovětská ideologie tu sehrála podobnou úlohu jako klasicismus: z upravené a okleštěné reality udělala normu. Nejvýznamnější však není rané období socialistického realismu (Brit David Gillespie ve své antologii ruského románu 20. století uvádí jako příklad Nikolaje Ostrovského – *Jak se kalila ocel*), ale spíše pozdější, krizová, záchvěvová období (tání, perestrojka) prezentovaná třeba tvorbou J. Trifonova, V. Rasputina, V. Šukšina nebo Č. Ajtmatova či V. Těndrjakova – v jistém smyslu a v jistém období nepřestávají být svou poetikou a ideovým zacílením součástí tohoto proudu.

Spisovatelské portréty jsou standardní, materiálově bohaté a hlavně dotažené do současnosti. Problém vždy začíná a končí u výběru – jako v každé příručce tohoto typu. Myslím, že jsou to dobře a proporcionálně „namíchaní“ podstatní autoři sovětské, disidenti i emigrace (odhlédneme od toho, že jiní čeští rusisté – jak si dovedeme představit – by vytvořili učebnici skládající se skoro z úplně jiných autorů – jsou tu krajnosti, ale v takovém typu textu je dobré přidržet se konvence, zdravého rozumu a spíše kompromisního a konzervativního hlediska), jen mám pocit, že se tu asi méně využilo možnosti narysovat vlastní, hodnotově přece jen – i v rámci konvence – vyrocenější a vlastní preference zřetelněji manifestující koncepci poetologického vývoje ruské literatury 20. století. Vnitřní, „ruské“ či „sovětské“ kladení otázek mohlo být doplněno „vnějším“, běžným českým či středoevropským pohledem; literatura má – bez ohledu na své nutné podléhání drsně prosazované ideologii – svůj vlastní, imanentní vývoj, který mohl být zachycen s většimi nuancemi. Celkově se domnívám, že příručka je ruská nejen svým jazykem, že by se tu mělo více využít – a nejen v rámci dnes tak módního hájení tzv. národních zájmů (rozuměj: zájmů vlastní skupiny) – tradičních postojů české literární vědy a kritiky. Snad to také souvisí s postavením našich univerzit a vědy obecně a filologie a slavistiky zvláště, že studenti často hledají rusistiku v Rusku, ve světě, ale ne na vlastní katedře. V rámci této

recenze a vzhledem k didaktickému účelu publikace není asi funkční vyjadřovat se k jednotlivým medailonům; obecně lze říci, že jsou napsány s přehledem, stylisticky a faktograficky živě a místy nověa objevně. Lze jim snad jediné vytknout příliš „rusistický“ charakter, tedy určitou svinutost do sebe, do ruského prostředí a ryze ruských souvislostí; přivítal bych, kdyby v míře, kterou dovoluje charakter příručky tohoto typu a v podobě, která je pro takové kompendium únosná, se tu výrazněji objevil východoevropský, slovanský, evropský a světový kontext – a koneckonců i český.

Takových příruček, jako je kvalitní a vyvážený opus M. Zahradky a J. Sovákové, není nikdy dost: ať už pro účely ryze didaktické, nebo odborně konfrontační. Studenti rusistiky však mohli být při této příležitosti vybaveni adekvátnější představou o sekundární literatuře a české rusistice, než skýtá přehled využitě kritické literatury. Pečlivě připravená a s akribií vytvořené kompendium M. Zahradky a J. Sovákové zaceluje naštěstí stále se zmenšující mezeru v naší rusistické didaktické literatuře. Je to o to cennější, že jde o systematický a tematicky vybalancovaný, k objektivitě směřující a hodnotově pluralitní výklad.

Ivo Pospíšil